

Kølstrup kirke.

Beliggenhed

Her, hvor nu Kølstrup Kirke ligger, lige ud til Kertinge Nor, omgivet af kirkegårdsdiget og præstegårdens gamle ladelænge, har der rimeligvis i før - kristen tid ligget en skov eller en lund med overvejende asketræer. I hvert fald noterer Biskop Jakob Madsen i sin visitatsbog, at der endnu i 1589 befandt sig mange asketræer på kirkejorden. (Note 1).

Byggeriet

På dette sted er så rejst den første kristne kirke: En kirkebygning af træ. Den har rimeligvis ikke haft lang levetid. Og i årene 1150-1200 er så kernen i den nuværende kirkebygning opført. Er den opført af én stormand i sognet? Eller er den opført af den samlede befolkning i sognet? Vi ved det ikke. Den ældste del i kirken er skib, kor og apsis. Skibet med indgang for mændene mod syd og en kvindeindgang mod nord. Kvindeindgangen blev muret til igen, da sidekapellet til Karen von Heinen, født Brüggemann og hendes mand Frederik, blev bygget.

Apsis

har heller ikke haft lang levetid. Den er rimeligvis allerede nedrevet 50 år efter kirkens opbygning, siger eksperter. Hvorfor? Ingen kan sige det. Måske har den været for dårlig bygget. I øst gavlen kan vi stadig se granitsokkelen fra apsissen med den svagt buede forside. Denne slags kirke med apsis, kor og skib har der været bygget omkring 1200 af - i en 100 års periode fra 1150 til 1250. Altså indviet ca. 1 pr. måned i snit. Disse kirker blev kaldt for romanske kirker.

Det indre

Gulvet herinde har været lerstampet, visse steder har der dog været bænke - langs syd og nordvæggen. Ellers har man stået op. Så kunne man bedre bevæge sig lidt rundt og holde varmen, når præsten som dengang ofte kunne prædike i 3-4 timer. Det oprindelige loft herinde har, som i de fleste andre kirker fra den tid, været træloft. Det var før hvælvingernes tid. Vinduerne var oprindelig små højtsiddende og rundbuede. Der kan ses rester af dem i korets nordvæg og på øst gavlens yderside. Murene er opført af tilhuggede kampesten, som man har taget fra markerne her omkring. Der er rigelig af dem. Hjørnerne er dog kvadresten.

Nyt byggeri

Omkring år 1400 skete der igen noget bygningsmæssigt med kirken. Nu var det ikke længere nok med kun en almindelig indgang til kirken fra sydsiden. Der blev bygget våbenhus. Dette våbenhus holdt dog ikke til i dag. Det blev revet ned engang i 1820'erne, måske har det også været for dårligt bygget. Vi kan endnu se rester af det her på sydvæggen.

Omkring år 1400 blev der også bygget tårn her til kirken. Egentlig et mægtigt tårn, lige så bredt som selve kirken, hvilket er noget usædvanligt. Og nu man var i gang, så fjernede man træloftet og fik lavet hvælvinger, som jo er en genial opfindelse, der næsten ikke kan forgå, idet stenene i hvælvingerne holder på hinanden. Til hvælvingerne og tårnet brugte man det dengang moderne byggemateriale, nemlig munkesten, de lidt større mursten. For at få plads til hvælvingerne også oppe i koret, har man været nødt til at forhøje korets murværk ganske betragteligt. Det kan stadig ses både indefra og især udefra.

Da tårnet var blevet bygget blev gulvrummet i nogle hundrede år benyttet til åbenbegravelser - altså kister der stod på gulvet. Det var familierne fra Herregårdene heromkring: Skinnerup, som senere kom til at hedde Ulriksholm, Hundslev Skovgård, Kejrup og Kielsingård, det senere Østergård. To gravminder ses endnu i tårnets vægge. Det er Gotsche Hans von Brüggemanns to hustruer.

Epitafierne

På nord og sydvæggen lige efter indgangen i kirken hænger to epitafier (i muren indsatte gravstene) over to hustruer, som Ejeren til Ulriksholm var gift med, Margareta, født 1686, gift 1703 og død 1717. Dorothea, født 1701, gift 1722 og død 1728. (I Note 2 findes afskrift fra begge epitafier).

Ny indgang

Næste store ombygning var i 1820 erne, da våbenhuset blev revet ned. I stedet fik man indgang gennem tårnet. Og adgangen blev lavet ved, at man tilhuggede denne lidt skæve bue i kirkens oprindelige vestgavl.

Sankt Nikolaus

Kirken var jo som alle andre før reformationen, katolsk. Kølstrup kirke er viet til en helgen St. Nikolaus, der levede i Myra i Lilleasien, og døde ca. år 350. St. Nikolaus hedder på engelsk Santa Claus, og det er ham vi på dansk kender som julemanden. Og forhistorien er den, at St. Nikolaus var helgen for alle børn. Men St. Nikolaus var også sømændenes skytshelgen, og det er nok årsagen til, at Kølstrup kirke er viet til ham, da der i tidernes morgen har været en del skibstrafik og derfor også sømænd her i Kertinge Nor. Foruden højaltret til St. Nikolaus har der været to mindre altre. Et jomfru Marie alter og et St. Dorothea alter. Disse altre er forsvundet kort efter reformationen i 1536.

Begravelser i kirken

Som i mange andre kirker fra den tid har der også her i Kølstrup kirke været mange præstebegravelser i gulvet inde i kirken. Hvor de befinder sig ved ingen nu. Af andre personer, der er begravet herinde er den mest berømte jo nok Vibeke Kruse. Hun var gift til venstre hånd med Christian den IV, og sammen fik de sønnen Ulrik Christian Gyldenløve. Da Christian den IV døde i 1648 gik Vibeke Kruse en kummerlig tid i møde, og hun døde få år efter. Og traditionen vil vide, at hun blev fragtet udenfor Københavns volde på en renovationsvogn for at blive begravet på en fattigkirkegård. I 1652 fik sønnen, Ulrik Christian Gyldenløve på Ulriksholm hende fragtet hertil Kølstrup efter særlig indhentet tilladelse fra hans halvbror Frederik den III.

Gravsten på kirkens mure

Ved de forskellige tilbygninger og ombygninger er der tilføjet kirken noget ekstra. Det er nogle gravstene muligvis fra nogle af kirkens første præster. På tårnets vest og sydmur er der sådanne. Og inde i kirken er der et dobbelt kors på sydmuren. Korset er et såkaldt Malteserkors eller Johanniterkors, efter Johanniterordenen der blev grundlagt på øen Malta. Malteserridderne ville beskytte pilgrimme til og fra de hellige steder i Palæstina. De oprettede også hospitaler. Korsets 8 udadvendte takker kan symbolisere de 8 ridderdyder: Trofasthed, fromhed, gavmildhed, tapperhed, hæder & ære, dødsforagt, hjælpsomhed mod fattige og syge samt til sidst omsorg for kirken.

Konsekrationskorset

Konsekrationskorset oppe ved prædikestolen er et indivielsekors. Når kirken i en periode havde været lukket, f.eks. som i 1713, da der kom nyt alter, kom biskoppen og stænkede vievand 12 forskellige steder i kirken. Bagefter er stederne så udfyldt med maling.

Døbefont

Det ældste inventar i kirken er uden tvivl døbefonten. Den er, hvad der er meget usædvanligt, udhugget af én stor granitsten, som er hentet på en mark her i sognet. Normalt er de gamle døbefonte udhugget af to kampesten, én til fundament og én til selve kummen. Af samme slags som her i Kølstrup skulle der kun være nogle ganske få stykker i hele Danmark.

Krucifikser

Kirkens klenodie er Krucifikset, og den har fået sin plads i koret på dets sydvæg. Krucifikset er fra ca. 1200 og er en overgangsform mellem det romanske og det gotiske krucifiks. Men mest det romanske. Det

romanske er sejrskrucifikset. Kristus er kongen, der har sejret. Han står mere, end han hænger, og han står på en fodstøtte. Han bærer en kongekrone og har øjnene åbne. Det er den triumferende Kristus.

Det gotiske krucifiks kan vi se på alteret. Det er et lidelseskrucifiks, idet Kristus hænger på korset, lidende ansigtsudtryk, øjnene lukkede, tornekrone og sidesår. Det er en gave fra grevinde Dannekskjold - Samsøe på Ulriksholm i 1899.

Regnskabsbog fra 1547

Kølstrup kirke har fra gammel tid været en rig kirke. Der findes en regnskabsbog fra 1547, hvor inventarlisten fylder 2 hele A4-sider. Den har messehagler, sølvting, lysestager osv. Men 1600 tallet blev hård for kirken. Og hovedårsagen er såmænd den danske konge Christian den IV. Det begyndte allerede den 17. marts i 1602, da kirkens to klokker på kongens ordre blev taget ned og ført bort for at blive omsmeltet til kanoner og kugler.

1600 tallet og Christian den IV

Dog inden det bliver helt tragiske, kommer der dog noget nyt herind i kirken. Det er prædikestolen i 1610. Den er bekostet af provst Laurits Jespersen Stampe, hvis visitkort ses fornedet til venstre. "Her Lavers", fynsk udtale af Laurits. Dens bemaling er bekostet af kirkens midler i den efterfølgende præsts tid, hvilket han ikke har villet undgå at bemærke. Det står på lydhimlen. Prædikestolen er et smukt renæssance arbejde af Odense billedskæreren Jens Asmussen. Han har også lavet prædikestolen til Munkebo kirke. Men tilbage til det, for kirken, tragiske 1600 tal. Som nogen kan huske er de første 50 år præget af Christian den IV på godt og ondt. Hans vældige bygningsværker kan vi glæde os over den dag i dag, og herunder også Ulriksholm Slot, der er bygget i 1636. Foruden at bygge sloges Christian den IV også. Som regel med ganske uheldige følger. Han medvirkede uheldigt i trediveårskrigen 1618-48 og de uheldige svenskekrige. Kalmar-krigen 1611-13 og især krigen 1643-45 endte med store nederlag. Christian den IV døde i 1648 fra et forgældet og krigsødelagt land. Men også et land med mange, flotte bygningsværker!

Frederik den III

Sønnen Frederik den III søgte nu revanche for disse nederlag i krigene mod Karl den X Gustav i 1657-60. Men det resulterede i tabet af Skåne, Halland og Blekinge, som vi ikke siden har været i besiddelse af. Under krigen hærgede svenskerne voldsomt heromkring. Især da de erfarede, at præsten i Kølstrup, Povl Olufsen Bagger, i nattens mulm og mørke var gået til Kerteminde for at informere General Schack om svenskenes styrke. Det gav i første omgang sejr til danskerne, der fordrev svenskerne mod Nyborg. Men svenskerne vendte tilbage og blev så rasende, at de fjernede alt af værdi fra kirken og fra præstegården. Så man har på fornemmelsen, at der kun stod de nøgne kirkemure tilbage. Og det er nok korrekt.

Opblomstring i 1700 tallet

Efter de sørgelige år i 1600 tallet kom der en opblomstring for kirken i 1700 tallet. Ved skæbnens ironi eller Guds forsyn kan man med lidt fantasi takke Christian den IV for det. Han byggede jo Ulriksholm til sin søn Ulrik Christian Gyldenløve, og han byggede så stort og flot, at Ulriksholm sandsynligvis har været en eftertragtet herregård. Omkring år 1700 blev slottet overtaget af en mand ved navn Gotsche Hans von Brüggemann, der blev kirken en god og trofast ejer. Han er muligvis i familie med den Brüggemann, der har lavet den enestående altertavle i Slesvig Domkirke. I hvert fald var Brüggemann meget interesseret i at vedligeholde kirken og han sørgede for en masse nyt inventar til den.

Altertavle

Altertavlen er blevet fremstillet i 1713 af Mikael Turish, der havde værksted i Odense. Turish var født i Riga, men fik borgerskab i 1710 og døde i 1725. Malerierne er sandsynligvis af mesteren Hans Poulsen fra Odense. Det store maleri foreviger Jesus i sit livs dage, Skærtorsdag aften, den sidste aften, han var sammen med sine disciple, inden den skæbnesvangre nat. Billedet, der er hyppigt anvendt på altertavler er tydelig nok inspireret af Leonardo da Vinci og viser netop det dramatiske øjeblik, da Jesus siger: Én af jer vil forråde

mig. Judas ses foran med ansigtet vendt bort og med pengepungen i hånden, han var disciplenes kasserer. Mærkeligt nok, at man har valgt netop dette øjeblik, da der helt gik panik i disciplene og de spørger: Herre, er det mig? Maleriet i ovalen er Jesus i sin død på korset. Kristus udskåret helt øverst. Kristus i sin sejr levende efter opstandelsen og himmelfarten, med sejrspane i venstre hånd og højre hånd løftet til velsignelse af menigheden. Muslingskallen over det ovale maleri symboliserer dåben. De to engle symboliserer nadveren. De har en kalk og en patene i den ene hånd. Patenen er dog forsvundet.

Pulpiturer

I 1717 blev der opstillet et pulpitur for unge mennesker på kirkens oprindelige vestgavl. Da vestgavlen blev gennembrudt i 1820 er den flyttet mod vest, hvor den nu befinder sig. I 1739 blev den store balkon bygget til Herremanden på Ulriksholm og hans familie. Her kunne de sidde og betragte menigheden gennem en slags persiennelignende vinduer, hvor man kunne kikke ud, men ikke kikke ind. Samtidig blev der lavet separat udvendig trappeopgang, så de slet ikke behøvede at komme i forbindelse med den øvrige del af menigheden.

Kapellet

Omkring 1740 blev kapellet også bygget. Der har før været 5 kister i kapellet, men der er nu kun to tilbage. Næmlig Brüggemanns datter og svigersøn, von Heinen, der overtog kirken og Ulriksholm efter den gamle Brüggemanns død. De hviler nu i et par enormt store sandstens sarkofager.

Bænke

I 1747 blev der sat nye bænke herind i kirken. Vi har endnu resterne af dem, nemlig endestykkerne, mens resten er fra nyere tid. Der er numre på bænkene. Nu er de sat i vilkårlig række, men indtil midten af 1800 tallet var de i rækkefølge. Og det var finest at sidde så højt oppe som muligt, så tjente man mest, mens Maren i kæret måtte sidde allernederst. Den menneskelige forfængelighed har ikke fornægtet sig, og der opstod engang stridigheder om de øverste pladser. Det resulterede i, at Herremanden til Østergård fik lagt sin gård ind under Munkebo kirke, så han i den kirke kunne sidde øverst, i stedet som her sidde bag Ulriksholmfolkene.

Orgler

Omkring 1750 fik kirken sit første orgel. Degnen monsør Laurits Falde lovede skriftligt at ville føre et sobert liv og beflitte sig på at betjene det nye instrument. Om det sobre liv ved vi intet, men han lærte aldrig at spille ordentligt på orglet, der hurtigt blev pillet ned igen. Det næste orgel kom først i 1899, og det blev afløst af det nuværende Marcussen orgel fra 1968, med 7 stemmer, et manual og pedal.

Lysekroner

Kirkens øverste lysekrone i malm er skænket af birkedommer Christensen i 1760. Den blev pillet ned i 1850erne, men kom til ære og værdighed igen ca. 20 år efter. De to øvrige lysekroner er efterligninger af denne i messing, udført af elektrikersvend Jensen fra Brørup.

Kirkeskibe

Et kirkeskib fra 1760 skænket af nogle sømænd er forsvundet. Det nuværende er fremstillet af en skrædder, Illemoseskrædderen, der boede i nabosognet Rynkeby. I 1989 udgav Henning Thalund en bog om Fynske Kirkeskibe, hvor også kirkeskibet i Kølstrup får en del omtale. Mere fordi den er speciel end netop smuk og flot. Der hedder bl.a.: ”Af mere særprægede navne på kirkeskibe kan nævnes... ”Ovale” i Kølstrup kirke. Om dette navn fortælles der i sognet, at da menighedsrådet i Kølstrup bad Anders Madsen fra Rynkeby – kaldet Illemoseskrædderen – om at lave et kirkeskib til kirken, fik han frie hænder til at bygge det, som han ville. Den eneste betingelse, som man stillede, var, at skibsskroget skulle være ovalt. Anders Madsen byggede skibet med et ovalt skrog, men for alle tilfældes skyld malede han ordet ”Ovale” på skibsstævn og

agterende, og således fik kirkeskibet sit navn." I øvrigt er skibet en femmastet bark, som var det største sejlskib, der fandtes.

Alterstager

Som man kan se, har kirken 4 alterstager. Messingstagerne er fra de gyldne tider i 1700 tallet, mens sølvstagerne er skænket i 1936 fra et ældre ægtepar i sognet.

Ejendomsforhold

Kølstrup kirke har i hovedparten af dens levetid været ejet af Herremanden på Ulriksholm. Kammerherre Poul Rosenørn, der ligger begravet lige nord for kirken, og som for øvrigt gav navn til to gårde her i sognet: Ørnfeldt og Rosenlund, solgte kirken i 1829 til herredsfogeden og sognefogeden for 5800 rigsdaler. De solgte den dog hurtigt igen, for i 1831 købte godsejer Hvenegård Lassen fra Selleberg kirken, sammen med annekskirken i Agedrup. I 1915 blev kirken selvstændig. Det vil sige, at den nu ejes af samtlige folkekirkemedlemmer her i Kølstrup Sogn.

1900 tallet

I 1920'erne blev kirken gennemrestaureret. Den brune egetræsmaling, der var overalt herinde blev erstattet af de nuværende, synes vi, kønne farver.

I kirkens tidligere tider har der ikke været varme herinde. Man stod op og kunne gå lidt rundt for at holde kulden lidt fra kroppen. I 1869 kom der rigtig varme herind. Der blev opstillet to kakkelovne i hver side, midt i skibet. Samtidig blev så prædikestolen flyttet til sin nuværende plads. De øverste dobbeltbænke skyldes prædikestolens oprindelige placering, der var lidt længere nede i kirken. I slutningen af 1940'erne kom et nyt varmesystem, og det blev igen afløst af det nye varmeværk i 1968. I 1986 gik vi over til gasfyring af kirken.

Kalkmalerier?

Er der kalkmalerier i Kølstrup kirke? Ja, det er der højst sandsynligt. Kirken har været rig og stor, og har givet haft kalkmalerier. Men ingen er afdækket. Ved en indvendig kalkning i 1949 opdagede en murer, at der under adskillige lag kalk befandt sig noget, der tydeligvis var kalkmalerier. Mureren spurgte sin mester, hvad han skulle gøre. Og mesteren svarede: Kalk det hurtigt over igen, ellers bliver vi aldrig færdig. Og der skal jo også være noget for de kommende slægtled.

Kirkegården

Kirkegården blev udvidet i 1930. Den gamle kirkegård var inddelt efter bylavene: Kertinge, Kølstrup, Ladby, Hundslev og Nymarken.

Restaurering 2003

Fra midten af juni måned og indtil 30. november, 1. søndag i advent 2004, var kirken lukket for en tiltrængt indvendig renovering. Året i forvejen var der kommet nyt tag på Skibet, og nu trængte det indre.

Den gamle løber blev smidt ud, gulvet blev lagt om, tæppet foran altret fjernet og gulvet afhøvlet. Epitafierne blev opfrisket. Og hele kirkerummet, vægge og hvælvinger fik flere lag tiltrængt kalk. Da vi skulle til at tage mål til et nyt forhæng til altret, opdagede vi, at der inde bag en "ussel" masonitplade gemte sig et gammelt alterbord. Efter at sømhuller og lignende var blevet ordnet, fremtræder altret nu, som det har set ud i tidligere tid – også med farver, som passer til prædikestolen, der blev malet i begyndelsen af 1600 tallet. Bænkene er blevet malede i lidt lysere farver.

Beboerne i Kølstrup har taget vel i mod renoveringen og de forandringer, som det har medført. Og vi håber, at det varer mange år, inden kirken igen står og kalder efter en renovering.

Præster i Kølstrup

Der er det ret specielle ved Kølstrup kirke og dens præster, at de næsten alle er blevet på stedet, til de er blevet pensioneret eller er døde i embedet. Kun Arne Møller har som den eneste siden reformationen i 1536 forladt embedet i utide.

Da der i 2007 blev embedsledighed i nabosognet Munkebo, besluttede Kirkeministeriet efter indstilling fra Kølstrup Menighedsråd, Munkebo Menighedsråd, Provst Lone Wellner Jensen og Biskop Kresten Drejergaard, at Kølstrup og Munkebo blev slået sammen til et pastorat med to præster. Den ene bosiddende i Munkebo og den anden med bopæl i Kølstrup.

I 2014 skete der igen ændringer, idet Kølstrup pr. 1. marts 2014 igen blev et selvstændigt pastorat, da Biskop Tine Lindhardt besluttede, at der til Munkebo sogn skulle tilføres ekstra præstehjælp. Det betyder, at der for fremtiden er to hele præster i Munkebo, mens Præsten i Kølstrup for fremtiden får bistandsforpligtigelser i Rønninge sogn. I 2018 skete der igen en ændring, således at sognepræsten i Kølstrup nu har sine ekstra forpligtigelser i Marslev og Birkende sogne, i stedet for i Rønninge Sogn.

Det betyder så også, at Eva Fischer Boel, der siden 2007 også har fungeret som sognepræst i Kølstrup ved siden af Knud Erik Kristensen, nu udelukkende har forpligtigelser i Munkebo sogn.

Præster ved Kølstrup kirke, siden reformationen i 1536:

nr.	År for indsættelse Antal præsteår	Navn	
1	1536	Laurits Halager	24
2	1560	Anders Lauritsen	24
3	1584	Laurits Stampe	49
4	1633	Povl Olufsen Bagger	39
5	1672	Peder Povlsen Bagger	42
6	1704	Peder Toldorph	10
7	1714	Anders Samsing	37
8	1751	Frederik Samuelson Jahn	30
9	1781	Peder Kryssing Thingberg	37
10	1818	Otto Engelstad Friis	48
11	1866	Erik Høyer Møller	26
12	1892	Peter Agerskov	27
13	1919	Arne Møller	10
14	1929	Johannes Monrad	18
15	1947	Holger Køster	36
16	1983	Knud Erik Kristensen	
17	2007-2014	Eva Fischer Boel	7

(Et gennemsnit i antal præsteår på 30)

Noter.

1. Citat fra Biskop Jakob Madsens visitatsbog 16. marts 1589:

Jakob Madsen skriver bl.a. i sin visitatsbog: ”Kirken met Holesten paa; Tornet saa vit som Kerken. Mange Eske paa Kerkigorden. Kerkigords Muer vel fardige met Kamp oc Kalck. 4 Huellinger inden vdj. 1 Pulpetur i Tornet for vngt Folck. 2 skøne Cloker. Muret Kirkelade. Tafflen paa Alteret vdgrafuen; Kristi Korsfæstelse og Lidelse, Begravelse og Opstandelse. Degnestolen vdgraffuen. 4 Liusestage.” I denne lund eller skov har så sognets gudehus befundet sig, udstyret med gudebilleder og offeraltre. I lundens træer har der hængt ofrede trælle eller krigsfanger.

2. Afskrift af Epitafierne

(Epitafien på Kirkens sydvæg):

Margareta Wilhlmina
 Hans Excellence
 Hr. Geheimraad Hausmans datter
 Fød til verden, anno 1686, den 8. october
 Kom i Ægteskab med welbaarne
 Gosche Hans von Brüggemann
 Herre til Ulrichsholm og Østergaard
 D. 30. mai, anno 1703. Bortsof salig i Herren
 D. 22. august, anno 1717. Har fød til verden
 to sønner og frie døtre
 af hvilke den første søn døde
 straks efter fødslen Anno 1704
 salige er de døde i Herren. Aanden
 siger de hvile af deris arbeide
 men deris gierninger følge med dem
 Apoc 14.V.13

(Epitafien på Kirkens nordvæg):

Dorothea Hedevig
 Høyædle og velbaarne
 H. Obristarent Krag's datter
 født til verden 5. december Anno 1701
 Kom i Egteskab
 Med velbaarne Oberstleutnant
 Gosche Hans von Brüggemann
 Herre til Ulrichsholm og Østergaard
 Den 1. august, Anno 1722
 Bortsof salig i Herren
 Den 22. august 1728
 Har fød til verden tvende døtre
 som begge sørgeligen efterlever
 Apoc 14.V.13
 Salige ere de som døe i Herren, Thi Aanden
 siger at de skulle hvile af deris arbeide